

Załącznik do uchwały

Nr XXXIX/280/2024

Rady Powiatu Chełmińskiego

z dnia 27 lutego 2024 r.

Powiatowy Program
Korekcyjno – Edukacyjny
dla osób stosujących przemoc w domową
na lata 2024 – 2030

I. Podstawy i Założenia Programu

Zgodnie z definicją określoną w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej, przemoc domowa to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia;
- naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną;
- powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie i krzywdę,
- ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
- istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Ostatnie zmiany ustawy doprecyzowały, że osoba stosująca przemoc to pełnoletni. Z kolei świadkiem przemocy jest osoba, która nie tylko widziała akt przemocy ale również posiada wiedzę na temat stosowania przemocy domowej. Ponadto przez osobę doznającą przemocy rozumie się także małoletniego będącego świadkiem przemocy.

Założeniem niniejszego programu jest ukierunkowanie działań na powstrzymanie przemocy. Adresowany jest on do osób, które stosują przemoc nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny.

Jednym z najważniejszych aspektów procesu edukacyjnego jest podjęcie partnerskiej współpracy z lokalnymi samorządami, jednostkami pomocy społecznej, podmiotami pracującymi na rzecz rodziny, Policją, Sądami i Prokuraturą.

Główne elementy programu:

1. Edukacja – oznacza dostarczanie informacji, które pomogą uczestnikom zrozumieć istotę zjawiska przemocy, w szczególności:
 - społeczno – kulturowe źródła i okoliczności towarzyszące przemocy,
 - problem władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich,
 - planowanie i rozwijanie samokontroli,
 - rozpoznawanie uzależnienia od alkoholu i innych środków psychoaktywnych,
 - komunikację interpersonalną,
 - promocję pozytywnych zachowań i wartości,
 - wpływ przemocy na psychikę i zachowanie najbliższych,
 - tolerancję i szacunek wobec osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.

2. Rozpoznawanie i zmiana systemu przekonań i postaw osobistych – co oznacza diagnozę osobistych przekonań uczestników, dotyczących postaw i nastawień emocjonalnych, które inicjują przemoc. Do tego zadania należy również promowanie postaw i wartości, które są alternatywą wobec postaw sprzyjających stosowaniu przemocy.

3. Zmiany behawioralno – poznawcze – umożliwienie uczestnikom udziału w ćwiczeniach zmieniających myślenie i reagowanie na zjawisko przemocy oraz służących kontrolowaniu szkodliwych zachowań w sytuacjach konfliktowych.

II. Dane dotyczące zjawiska przemocy w powiecie chełmińskim

1. Ilość spraw karnych z nałożeniem dozoru kuratora wobec skazanych za przestępstwo z użyciem przemocy w rodzinie w latach 2020-2022

2020	2021	2022
19	20	14

Źródło: Sąd Rejonowy w Chełmnie Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej

2. Ilość prowadzonych dozorów kuratorskich wobec skazanych za przestępstwo z użyciem groźby karalnej oraz przemocy w rodzinie w latach 2020-2022

	2020	2021	2022
Ilość prowadzonych dozorów kuratorskich wobec skazanych za przestępstwo z użyciem groźby karalnej oraz przemocy w rodzinie	19	24	14
Ilość prowadzonych dozorów kuratorskich wobec skazanych za przestępstwo z użyciem przemocy w rodzinie, w tym:	19	20	14
Ilość prowadzonych dozorów kuratorskich wobec skazanych za przestępstwo z użyciem przemocy w stosunku do dzieci	5	3	2

Źródło: Sąd Rejonowy w Chełmnie Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej

3. Liczba odbytych interwencji domowych z udziałem Policji w poszczególnych gminach w latach 2020-2022

	2020	2021	2022
Miasto Chełmno	98	66	72
Teren wiejski ogółem, w tym:	134	93	71
Gmina Chełmno	16	15	13
Gmina Kijewo Królewskie	9	8	9
Gmina Lisewo	36	16	15
Gmina Papowo Biskupie	12	5	6
Gmina Stolno	11	12	3
Gmina Unisław	50	37	25
OGÓŁEM	232	159	143

Źródło: Komenda Powiatowej Policji w Chełmnie

4. Liczba odbytych interwencji domowych z udziałem Policji dotyczących przemocy w rodzinie w latach 2020-2022

	2020r.	2021r.	2022r.
Liczba interwencji domowych Policji dotyczących przemocy w rodzinie ogółem	178	140	72
w tym: miasto Chełmno	98	66	32
w tym: teren wiejski	80	74	40
Liczba osób pokrzywdzonych ogółem	219	139	122
w tym: liczba kobiet	154	112	102
w tym: liczba mężczyzn	33	16	10
w tym: nieletni	32	11	10
Liczba sprawców przemocy ogółem	185	120	72
w tym: liczba kobiet	15	9	4
w tym: liczba mężczyzn	169	110	68
w tym: nieletni	1	0	0
Liczba sprawców przemocy będących pod wpływem alkoholu ogółem	103	70	64

w tym: liczba kobiet	2	5	3
w tym: liczba mężczyzn	101	65	61
w tym: nieletni	0	0	0
Liczba postępowań przygotowawczych dotyczących przemocy domowej, w których była prowadzona procedura Niebieskich Kart z art.207 KK – znęcanie się nad rodziną:			
wszczętych	90	64	57
stwierdzonych	54	27	18
zakończonych	94	65	61

Źródło: Komenda Powiatowej Policji w Chełmnie

5. Liczba mieszkańców powiatu chełmińskiego objętych wsparciem przez Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Chełmnie w latach 2020-2022

	2020r.	2021r.	2022r.
Liczba osób objętych wsparciem przez OIK	28	17	13
w tym:			
Liczba ofiar przemocy w rodzinie	7	12	1

6. Liczba odbytych interwencji domowych przez pracowników Ośrodków Pomocy Społecznej dotyczących przemocy w rodzinie, w poszczególnych gminach, w latach 2020-2022

	2020	2021	2022
MOPS Chełmno	48	41	1
GOPS Chełmno	2	3	10
GOPS Stolno	0	2	0
GOPS Papowo Biskupie	10	8	15
GOPS Unisław	25	27	17
GOPS Lisewo	0	0	0
GOPS Kijewo Król.	0	0	0
OGÓŁEM	85	81	43

Źródło: Ośrodki Pomocy Społecznej w powiecie chełmińskim

7. Liczba procedur Niebieskich Kart prowadzonych przez Ośrodki Pomocy Społecznej w poszczególnych gminach, w latach 2020-2022

	2020	2021	2022
MOPS Chełmno			
Liczba założonych NK	52	49	45
Liczba zakończonych NK	48	52	15
GOPS Chełmno			
Liczba założonych NK	19	17	19
Liczba zakończonych NK	9	9	4
GOPS Stolno			
Liczba założonych NK	11	14	4
Liczba zakończonych NK	8	16	3
GOPS Papowo Biskupie			
Liczba założonych NK	10	5	7
Liczba zakończonych NK	9	4	7
GOPS Unisław			
Liczba założonych NK	25	27	17
Liczba zakończonych NK	15	17	9
GOPS Lisewo			
Liczba założonych NK	29	16	14
Liczba zakończonych NK	22	8	7
GOPS Kijewo Król.			
Liczba założonych NK	20	14	10
Liczba zakończonych NK	2	18	8
OGÓŁEM			
Liczba założonych NK	166	142	116
Liczba zakończonych NK	113	124	53

Źródło: Ośrodki Pomocy Społecznej w powiecie chełmińskim

8. Liczba spotkań Zespołów Interdyscyplinarnych oraz grup roboczych w poszczególnych gminach w latach 2020-2022

	2020	2021	2022
Miasto Chełmno	89	66	73
Gmina Chełmno	52	53	63
Gmina Stolno	24	33	22
Gmina Papowo Biskupie	12	7	9
Gmina Unisław	98	123	88
Gmina Lisewo	37	38	40
Gmina Kijewo Król.	54	18	50
OGÓŁEM	366	338	345

Źródło: Zespoły Interdyscyplinarne powiatu chełmińskiego

III. Podstawy prawne powiatowego programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową:

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021r. poz.1249 ze zm.)
2. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023r. w sprawie programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową (Dz.U z 2023r. poz.1163)
3. Ustawa z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz.U z 2023. poz. 901 ze zm.)
4. Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2023 r. poz. 2151)
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2023 r. poz. 1870)
6. Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024 - 2030 (Monitor Polski, Dziennik Urzędowy RP z dnia 15 listopada 2023r., poz. 1232)
7. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2026.
8. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023r. w sprawie wzoru zaświadczenia o zgłoszeniu się do udziału w programach korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wzoru zaświadczenia o ukończeniu tych programów, a także wzorów pouczeń w związku z uczestnictwem osób stosujących przemoc domową w tych programach. (Dz.U. 2023 poz.1164)

IV. Cele programu

Głównym celem programu korekcyjno – edukacyjnego jest powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed stosowaniem przemocy oraz rozwijanie umiejętności samokontroli i rozwiązywania problemów bez stosowania przemocy.

Standard prowadzenia programu korekcyjno – edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową obejmuje:

- zmianę przekonań odbiorców programów korekcyjno – edukacyjnych dotyczących stosowania przemocy domowej;
- powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym stosowaniem przemocy;
- rozwijanie umiejętności samokontroli i współzycia, w tym bardziej efektywne radzenie sobie z emocjami, w tym złością lub poczuciem krzywdy w sytuacjach trudnych;
- zmniejszenie przez uczestników programu skali zachowań opartych na sile i przemocy;

- wzrost świadomości na temat zjawiska przemocy domowej i konsekwencji jej stosowania;
- poszerzenie katalogu zachowań osób stosujących przemoc domową o zachowania alternatywne do krzywdzących w celu budowania relacji interpersonalnych opartych na poszanowaniu domowników i postawie partnerskiej;
- kształtowanie umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez użycia przemocy domowej;
- uznanie przez osobę stosującą przemoc domową swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy;
- uzyskanie informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

Powyższe cele będą osiągnięte poprzez prowadzenie działań edukacyjnych, diagnostycznych i poznawczych, które mają za zadanie:

- uświadomienie osobom stosującym przemoc domową czym jest przemoc,
- uzyskanie przez nich świadomości własnych zachowań przemocowych wobec bliskich,
- rozpoznanie przez nich systemów ostrzegawczych zapowiadających zachowania przemocowe,
- opracowanie „planu bezpieczeństwa”, który ma za zadanie zapobieganie użyciu siły i przemocy,
- nabycie nowych umiejętności służących rozwiązywaniu konfliktów i sporów bez agresji,
- naukę umiejętności partnerskiego układania stosunków w rodzinie, uczenie się korzystania z pomocy innych osób,
- naukę umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć.

V. Nabór i selekcja uczestników programu.

Adresatami programu mogą być wyłącznie osoby stosujące przemoc domową, dlatego warunkiem przyjęcia do programu jest uznanie przez kandydatów faktu stosowania przez nich przemocy.

Przemoc domowa jest zjawiskiem bardzo szerokim, co wymaga bardzo złożonego podejścia i działania na wielu płaszczyznach, między innymi pomocy osobom stosującym przemoc w zrozumieniu mechanizmów przemocy.

W związku z koniecznością wypełnienia zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej w zakresie kompleksowości pomocy oraz oferowania jej form, zarówno osobom doświadczającym przemocy jak i ją stosującym, ustawodawca przewidział prowadzenie wszelkich oddziaływań wobec osób stosujących przemoc domową, w tym w ramach programów korekcyjno – edukacyjnych i psychologiczno – terapeutycznych.

Zgodnie z ustawą, z wnioskiem o skierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programach korekcyjno – edukacyjnych (lub psychologiczno – terapeutycznych), występuje do zespołu interdyscyplinarnego grupa diagnostyczno – pomocowa. Wniosek jest wiążący, co skutkuje skierowaniem osoby stosującej przemoc do udziału w programie korekcyjno - edukacyjnym.

Zespół interdyscyplinarny:

1. Informuje osobę stosującą przemoc domową o skierowaniu jej do uczestnictwa w programie korekcyjno - edukacyjnym,
2. Informuje o podmiocie, który realizuje program korekcyjno - edukacyjny,
3. Zobowiązuje osobę stosującą przemoc domową do zgłoszenia się, w terminie 30 dni od dnia doręczenia skierowania, do uczestnictwa w programie korekcyjno – edukacyjnym,
4. Poucza osobę stosującą przemoc domową o obowiązku niezwłocznego dostarczenia grupie diagnostyczno – pomocowej zaświadczeń o zgłoszeniu się do programu i zaświadczenia o ukończeniu programu korekcyjno – edukacyjnego,
5. Poucza osobę stosującą przemoc domową, że w przypadku nieusprawiedliwionego niewykonania przez nią obowiązków, w tym niedostarczenia wyżej wymienionych zaświadczeń, zostanie złożone zawiadomienie o popełnieniu wykroczenia, o którym mowa w art.66c ustawy z dnia 20 maja 1971r. – Kodeks wykroczeń,
6. Zawiadamia właściwego starostę o skierowaniu osoby stosującej przemoc do uczestnictwa w programie korekcyjno – edukacyjnym oraz występuje z wnioskiem o przekazanie danych dotyczących terminów realizacji tych programów,
7. Zawiadamia grupę diagnostyczno – pomocową o skierowaniu osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programie korekcyjno – edukacyjnym dla osób stosujących przemoc domową.

Wobec powyższego tak istotne jest nawiązanie i rozwijanie współpracy między przedstawicielami różnych służb i instytucji, w tym przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości (prokuratorzy, sędziowie, kuratorzy) w celu kierowania osób stosujących przemoc domową do programów korekcyjno – edukacyjnych. Winniśmy współtworzyć szczelny system dedykowany osobom stosującym przemoc domową poprzez pracę ze wszystkimi uczestnikami procedury „Niebieskie Karty”.

Zgodnie z Rządowym Programem Przeciwdziałania Przemocy Domowej zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc domową ma nastąpić poprzez m.in. zapewnienie dostępu do programów korekcyjno – edukacyjnych w każdym powiecie przez całoroczną dostępność miejsc w realizowanych programach.

1. Uczestnikami programu mogą być osoby:
 - skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy domowej, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych, aresztach albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonywanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno – edukacyjnych;
 - stosujące przemoc domową, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków

zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno – edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii;

- skierowane przez zespół interdyscyplinarny;
- które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno – edukacyjnym.

3. Do programu nie przyjmuje się osób:

- chorych psychicznie,
- osób uzależnionych od alkoholu lub innych środków psychoaktywnych, które nie przeszły podstawowego cyklu terapii,
- które nie są sprawcami przemocy.

VI. Etapy kwalifikacji.

Etap pierwszy – diagnoza osobowości oraz stanu psychicznego kandydatów:

- wyeliminowanie osób z poważnymi zaburzeniami osobowości oraz zaburzeniami osobowości pogranicznej.

Etap drugi – rozpoznanie indywidualnej sytuacji uczestników, co obejmuje:

- rzeczywiste okoliczności skierowania do programu,
- określenie, czy kandydat na uczestnika programu aktualnie stosuje przemoc,
- aktualną sytuację rodzinną i zawodową,
- cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjnej.

Etap trzeci – podpisanie kontraktu przez uczestnika programu.

Etap czwarty – zakwalifikowanie do programu.

Z uwagi na to, iż realizacja programu uwzględnia specyfikę różnych grup osób stosujących przemoc, wyróżniamy:

- osoby, którym w związku ze stosowaniem przemocy w rodzinie sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary,
- osoby stosujące przemoc w rodzinie zgłoszone przez instytucje działające na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności skierowane przez zespoły interdyscyplinarne,
- osoby, które do programu zgłosiły się same.

VII. Formy i zasady realizacji programu.

Realizacja programu korekcyjno – edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową odbywać się będzie w formie sesji indywidualnych i grupowych.

Sesje indywidualne będą miały charakter kwalifikacyjny do programu. Podczas tych sesji będą prowadzone takie działania jak między innymi: diagnoza osobowości oraz stanu psychicznego kandydata, rozpoznanie indywidualnej sytuacji uczestnika, określenie, czy kandydat na uczestnika programu aktualnie stosuje przemoc.

Sesje grupowe odbywać się będą raz w tygodniu w godzinach popołudniowych (dopuszcza się przerwę między zajęciami do dwóch tygodni). Podzielone na bloki tematyczne dostosowywane do możliwości i poziomu uczestników.

1. Organizowanie i prowadzenie sesji grupowych:

- sesje grupowe, gdzie celem jest edukacja uczestników oraz warsztaty, podczas których będą prowadzone m.in. treningi komunikacji interpersonalnej, ćwiczenia zmieniające myślenie i reakcję na przemoc.
- 2. Przewiduje się nie mniej niż 60 godzin spotkań na jednego uczestnika programu.
- 3. Zajęcia grupowe będą organizowane w grupie do 15 osób.
- 4. Osoby prowadzące spotkania zobowiązane są do prowadzenia listy obecności uczestników oraz karty indywidualnej pracy z uczestnikiem.
- 5. Program korekcyjno – edukacyjny prowadzony będzie przez co najmniej dwie osoby: kobietę i mężczyznę. Obecność kobiety i mężczyzny wśród prowadzących staje się modelem komunikacji partnerskiej dla uczestników programu oraz czynnikiem konfrontującym, który jest ważnym elementem w procesie zmian zachowania.
- 6. Zgodnie z § 6 Rozporządzenia MRiPS z dnia 20 czerwca 2023r. w sprawie programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową (Dz.U. 2023, poz.1163), programy są prowadzone przez osoby:
 - 1) posiadające wykształcenie wyższe na kierunku praca socjalna, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, politologia i nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo – wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej lub
 - 2) posiadające tytuł zawodowy magistra na kierunku:
 - a) psychologia, praca socjalna, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, politologia i nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo – wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej lub
 - b) innym, uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, pedagogiki lub resocjalizacji, lub
 - 3) będące terapeutami lub psychoterapeutami;
 - 4) posiadające udokumentowany co najmniej 3-letni staż pracy w instytucjach lub innych podmiotach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej;
 - 5) posiadające zaświadczenie o ukończeniu szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej w wymiarze co najmniej 100 godzin, w tym w wymiarze 50 godzin w zakresie pracy z osobami stosującymi przemoc domową.
- 7. Program będzie realizowany zgodnie z „Zaleceniami dotyczącymi organizacji i finansowania programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową w województwie kujawsko – pomorskim” na dany rok – przekazany do stosowania przez Wydział Polityki Społecznej KPUW w Bydgoszczy dla samorządów powiatowych.

VIII. Reguły uczestnictwa w programie.

1. Uznanie przez skierowaną osobę faktu stosowania przemocy we własnej rodzinie.

2. Systematyczna obecność na zajęciach.
3. Bezpieczne oraz zgodne z zasadami współżycia społecznego zachowanie w trakcie uczestnictwa w zajęciach oraz innych miejscach pobytu. Szczegółowe reguły uczestnictwa zapisane zostaną w kontraktach zawartych z każdym uczestnikiem indywidualnie.
4. Okresowe monitorowanie zachowań i rzeczywistej sytuacji w rodzinie w trakcie realizacji programu.

IX. Realizator programu.

Realizatorem programu korekcyjno – edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową jest samorząd Powiatu Chełmińskiego, w imieniu którego działa Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Chełmnie zajmujące się:

- nadzorem nad realizacją programu,
- rekrutacją i monitoringiem uczestników programu,
- obsługą finansową programu.

X. Instytucje współpracujące.

- Zespoły Interdyscyplinarne
- Ośrodki Pomocy Społecznej
- Sądy
- Kuratorzy sądowi
- Prokuratora
- Policja
- Komisje ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- organizacje pozarządowe

XI. Źródła finansowania

Zgodnie z art.6 pkt 5 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej środki na realizację i obsługę programu korekcyjno – edukacyjnego zapewnia budżet państwa. Planowanie wydatków następuje na poziomie powiatu rokrocznie, a realizacja programu uzależniona jest od wysokości środków przekazywanych samorządowi powiatowemu z budżetu państwa na ten cel oraz spełnieniu zasad określonych do dofinansowania, np. minimalna ilość uczestników edycji programu.

XII. Monitoring.

Niezbędną częścią programu korekcyjno – edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową jest monitoring prowadzony w trakcie jego trwania oraz po jego zakończeniu. Za monitoring odpowiadają instytucje i organizacje realizujące program, które w tym zakresie

zobowiązane są do współpracy z podmiotami prowadzącymi programy przeciwdziałania przemocy i pomagania ofiarom przemocy domowej.